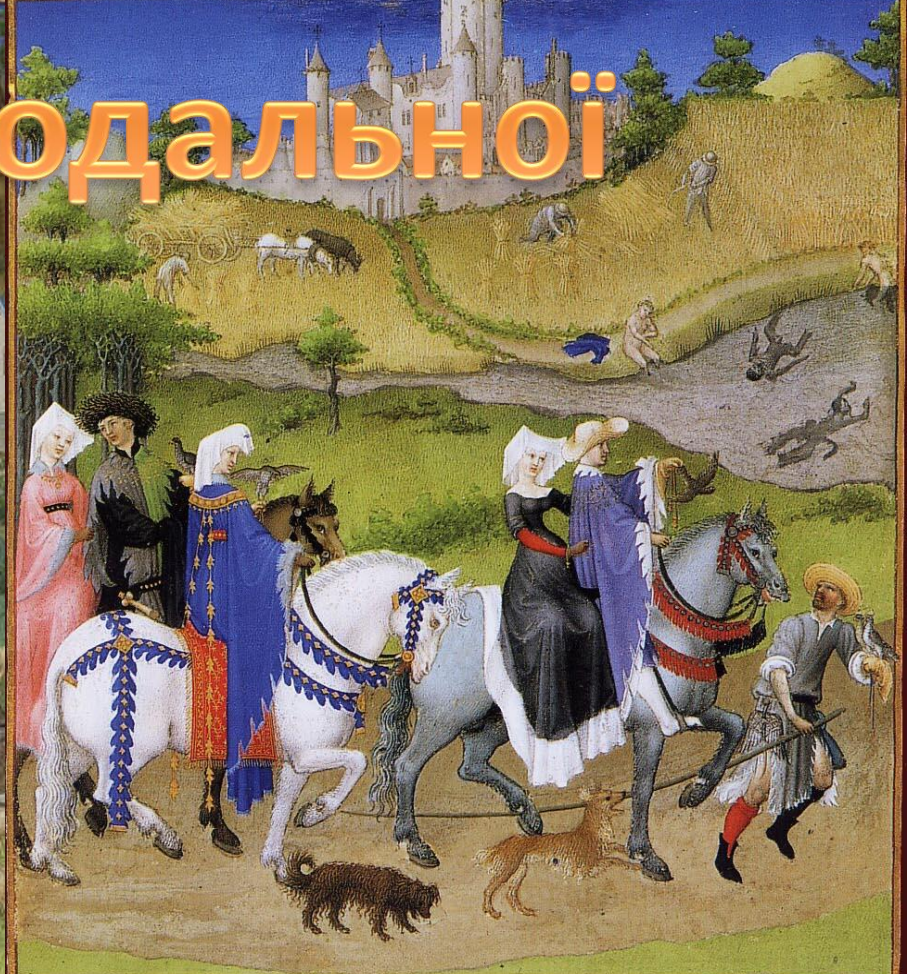

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут права

Історія держави і права зарубіжних країн

Держава і право феодальної Франції

- Домен французького короля на середину XII ст.
- Графство Тулузьке напередодні Альбігойських воєн (1196 р.)
- Головні фортеці альбігойців
- Володіння французького короля напередодні Столітньої війни (1337 р.)
- Володіння англійського короля
- Межа територій, приданих до англійських володінь за миром у Бретінії (1360 р.)
- Межа територій, контрольованих англійцями на 1429 р.
- Головні битви Столітньої війни
- Бургундські володіння за правління Карла Сміливого (на 1477 р.)
- Кордони Французького королівства наприкінці XV ст.

Особливості утворення феодальної Франції

Франція утворилася внаслідок підписання **Верденського договору в 843 році**. За цим договором держава Карла Великого – Франкія була поділена між трьома його онуками.

Орієнтація на сільське господарство сприяла централізації та збільшенні впливу королівської влади

Періодизація.

1)Сеньйоріальна монархія IX – XIII ст.

01

2)Станово-представницька монархія XIII – XVI ст.

02

3)Абсолютна монархія XVI – XVIII ст.

Суспільний лад феодальної Франції

Держаний лад сеньйоріальної монархії

- Король – виборно-спадковий, довічний. Головнокомандуючий, очільник виконавчої гілки влади, вища апеляційна судова інстанція
- Виконавча влада
  - Сенешаль – голова королівського двору та армії
  - Конетабль – очільник кінноти, контроль за транспортуванням королівського двору
  - Канцлер – очільник судово-адміністративного апарату
  - Камергер – очільник господарства королівського двору
- Королівська курія – дорадчий орган при королі з найвпливовіших феодалів

Місцеве управління

Домен
феодала,
поділявся на

бальяжі, на
чолі яких
стояли бальї.

Округи
(очолювали
прево)

Особливості укладення васального договору.

Угода за якою сеньйори надавали своїм васалам земельну ділянку. На підставі укладення виникли взаємні права і обов'язки.

1. Сеньйор зобов'язувався:

- надати земельну ділянку
- захищати васала
- здійснювати справедливе судочинство
- викупати васала з полону
- дбати про родину васала у випадку його загибелі

2. Васал зобов'язувався:

- зберігати вірність сеньйору
- звертатися до суду сеньйора
- постачати сеньйору військо визначеної кількості та якості
- віддавати частину зібраних податків
- надати фінансову допомогу (якщо сеньйор посвящав сина в лицарі; якщо віддавав доньку заміж; якщо сеньйор потрапив в полон)

РЕФОРМИ ЛЮДВІКА ІХ (1226— 1270)

- Судові поєдинки та міжусобні війни
  - на території королівського домену – заборонені
  - поза королівським доменом – обмежені правилом “40 днів”. Феодали в разі виникнення спорів, зобов'язані були за 40 днів до початку оголошення міжусобної війни передати справу до суду короля. Це сприяло обмеженню міжусобних війн, підривало значення сеньйоріальних судів, централізувало владу й збільшувало авторитет короля;
- Із королівської ради виділена Судова палата (Парламент), яка стала вищою апеляційною інстанцією по всіх справах та 1-ю інстанцією по значним кримінальним злочинам.
- Запроваджено королівське право – король міг видати акт, обов'язковий для усього королівства, але тільки по певним питанням. До середини XIII ст. для надання акту чинності вимагалася згода великих феодалів.
- Карбування золотої та срібної королівської монети, обов'язкової для прийняття по всьому королівству. Це поступово витіснило численні монети, які чеканили феодали та міста, сприяло розвитку торгівлі та зміцненню зв'язків між окремими провінціями.
- Заміна військової служби. Феодали (за бажанням) могли надіслати до королівської служби найманців або компенсувати грошима.

Король заборонив
феодалам збирати
талію.

Було заборонено
приватні війни

Король призупинив
дію
сеньйоріального
законодавства

Вперше був
скликаний станovo-
представницький
орган Генеральні
штати.

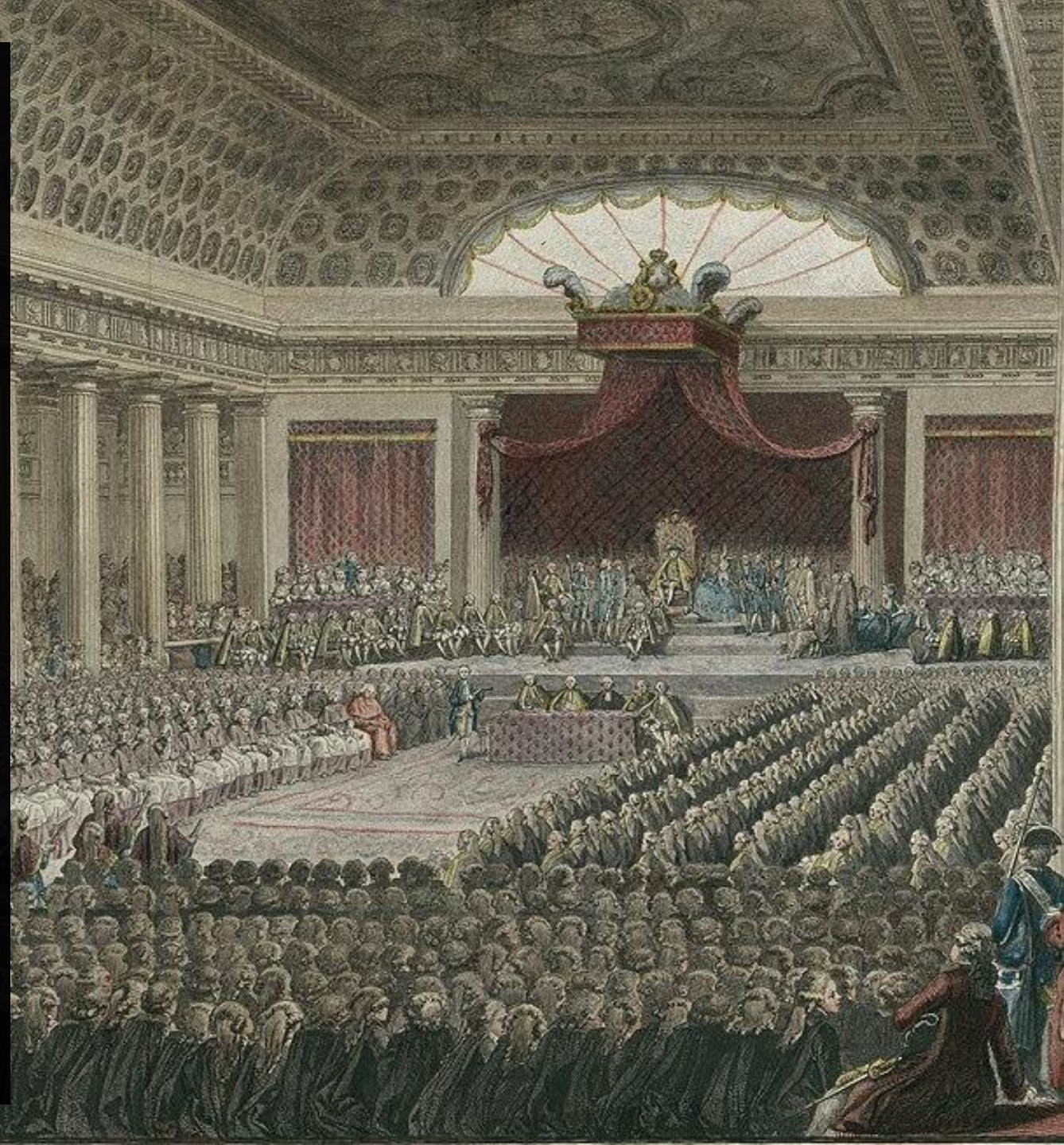
Утворення станovo-
представницької
монархії.
Зміни:

Генеральні штати.

До їх складу належали три палати:

- **Перша** - складалася з найвищого духовенства (єпископи, аббати, архієпископи), запрошених королем особисто;
- **Друга** - з представників дворянства;
- **Третя** - з виборних депутатів з-поміж населення міст.

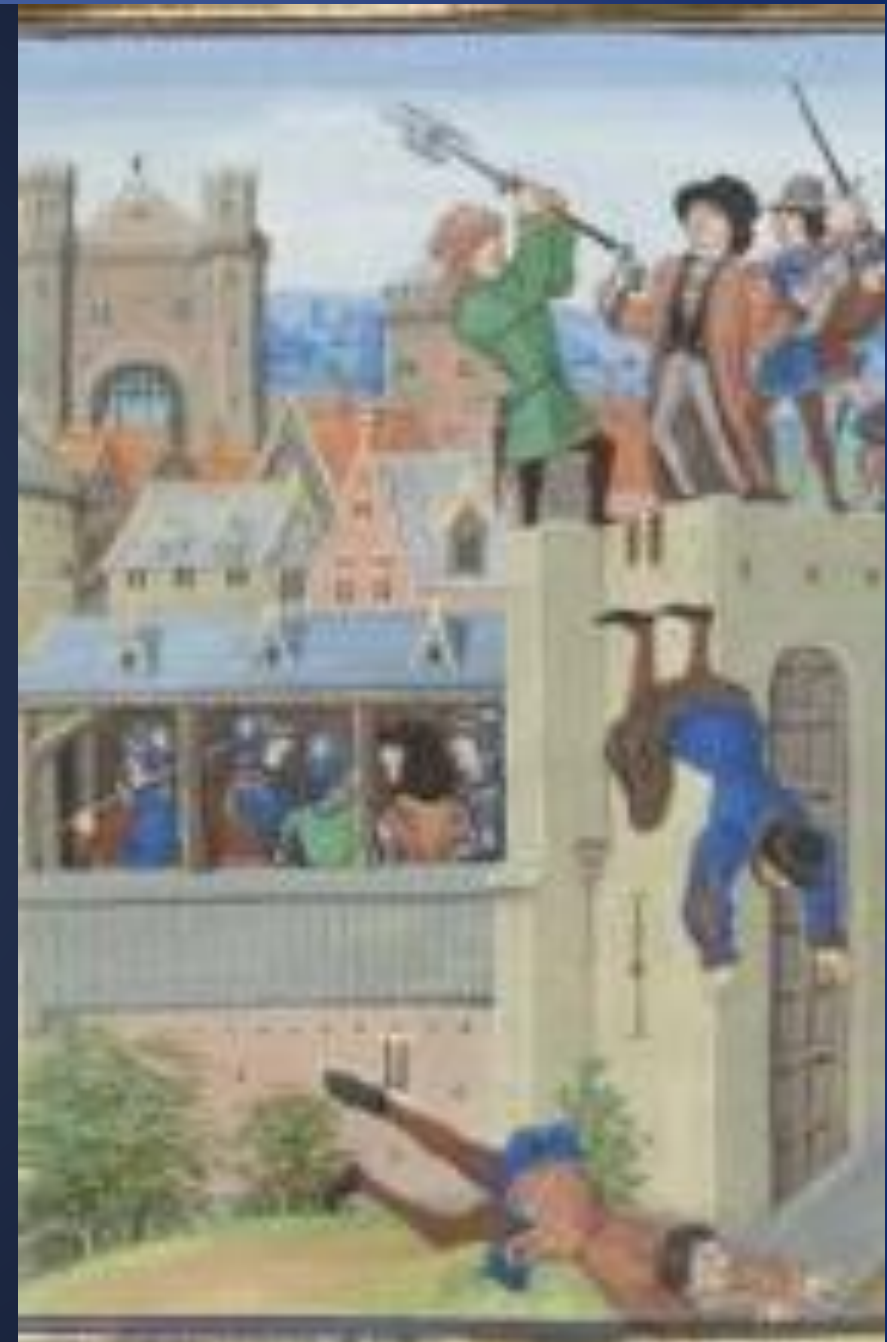

- **Компетенція:** питання миру та війни, підписання міжнародних договорів, вирішення питань про податки тощо.
- Генеральні штати зверталися до короля з проханнями, скаргами та протестами.
- **Спроби цього органу закріпити за собою постійні фінансові чи законодавчі повноваження успіху не мали.** Всі питання розглядались окремо по палатах (рішення приймалося простою більшістю голосів), а остаточна ухвала відбувалася на їхньому спільному засіданні.
- **Кожна палата, незалежно від кількості депутатів, мала один голос.**
- *Вершиною могутності Генеральних штатів був період паризького повстання на чолі з Е. Марселем, коли вони прийняли **Великий березневий ордонанс (1357 р.)**, збирали податки, розподіляли кошти й контролювали весь державний апарат.*
- Реальні повноваження Генеральних штатів залежали від особистості короля та ситуації в державі.

Великий березневий ордонанс (67 статей).

- право Генеральним штатам збиратися самостійно без дозволу короля для обговорення державних справ два рази на рік;
- недоторканність депутатів Генеральних штатів;
- право контролювати податки та витрати державних коштів;
- королівська влада без погодження з Генеральними штатами не могла запроваджувати нові податки, укладати мир, змінювати цінність монети;
- відповідальність посадовців за доручену їм справу;
- заборонялася незаконна конфіскація майна;
- контролю з боку Генеральних штатів підлягали рада короля, армія та державний апарат;
- передбачалася реформа адміністрації та суду, скорочення кількості посадовців і зменшення витрат на їх утримання.

Паризький парламент.

Здійснював судові функції, до нього входили 78 суддів, складався з 3-х палат.

Розглядав справи найважливіші справи, був найвищою апеляційною інстанцією. Отримав повноваження реєстрації королівських ордонансів.

При парламенті були встановлені посади:

-Прокурорів, які зобов'язувалися захищати осіб державної влади

-Адвокатів, які зобов'язувалися захищати звичайних людей.

Зміни в організації державної влади в період абсолютної монархії.

- **Влада короля поширюється на всю країну та на всі сфери державного й суспільного життя.** Від 1614 р. вона стала розглядатись як священна. Держава ототожнюється з особою короля (*Людовик XIV (1638-1715)* "Держава-це я!").
- **Генеральні штати більше не скликаються, міста втрачають самоврядування.**
- **Король призначає людей на державні та церковні посади, приймає найважливіші зовнішньополітичні рішення.** Йому підпорядковувалась весь централізований державний механізм (армія, поліція, адміністративний апарат, суд).

Центральні органи

1661 р. створюється *Велика рада*, до складу належали герцоги, міністри, державні секретарі, канцлер, державні радники та ін.

Для обговорення зовнішньополітичних питань скликала вужча за складом *Верховна рада*.

Питання внутрішньодержавного управління розглядала *Рада депеш*.

Існувала також *Рада з військових питань*.

У XVI ст. виникають такі впливові посади, як *державні секретарі* (з військових справ, морських справ, закордонних справ, двору), а з XVIII ст. їхні заступники, при яких утворюються *бюро*.

Місцеве управління. Армія

- Місцеве управління вирізнялося надзвичайною складністю та заплутаністю. Його здійснювали численні служби: *судове управління, фінансове управління, управління нагляду за шляхами* та ін. На початку XVI ст. політику центру на місцях здійснювали **губернатори**. Вони мали значну владу та намагалися провадити незалежну політику. З огляду на це, в другій половині XVI ст. Францію було розділено на адміністративні округи - **інтендантства**, - на чолі яких були поставлені наділені значними повноваженнями **інтенданти поліції, юстиції, фінансів**.
- У цей час завершується утворення централізованої постійної армії. Вона тепер формувалася не з найманих іноземців, а з рекрутів, яких вербували з місцевого населення.

Джерела права.

- Маноріальне право - збірники звичаєвого права - *кутюми* - склалися на основі правових звичаїв, варварських правд і привілеїв, які регулювали відносини сеньйорів із селянами та містами. У 1724 р. Бурдо де Рішбур видав загальний звід кутюмів. Остаточно кутюми були відмінені після введення Цивільного кодексу Наполеона I (1804 р.).
- Королівське право - *ордонанси, едикти, декларації, рішення Генеральних штатів* — вони набувають значного поширення з переходом до станово-представницької монархії та абсолютизму. З'являються навіть систематизовані збірники кримінального, торговельного та морського права.
- Міське право – хартії та кодекси міст з самоврядуванням.
- Канонічне право – канони та кодекси, прийняті Церквою
- Цехове право - корпоративне право ремісничих та торговельних цехів і гільдій
- Рецепція римського права - не механічне його відтворення, а вивчення, обробка й доповнення.

Земельна власність та володіння

АЛЛОД

- Приватна власність;
- Спадкування за законом та заповітом;
- Здебільшого на території міст

ФЕОД

- Розпорошеність правомочностей тріади власності;
- ієрархічна структура земельної володіння;
- обмеження в розпоряджанні феодалною земельною ділянкою;
- особливий порядок спадкування - *майорат* (тільки старший син феодала).

Зобов'язальне право. Сімейне право.

Зобов'язальне право передбачало різні *види договорів*: купівлі-продажу, міни, дарування, позики та ін.

Сімейне право входило до канонічного права. Не допускалися шлюби між близькими родичами.

Кримінальне право. Види злочинів.

Види злочинів:

- проти релігії (богохульство, атеїзм, чаклунство та ін.);
- проти держави (замах на короля та членів його сім'ї, зрада короля тощо);
- проти приватних осіб (убивство, образа, завдання каліцтва).

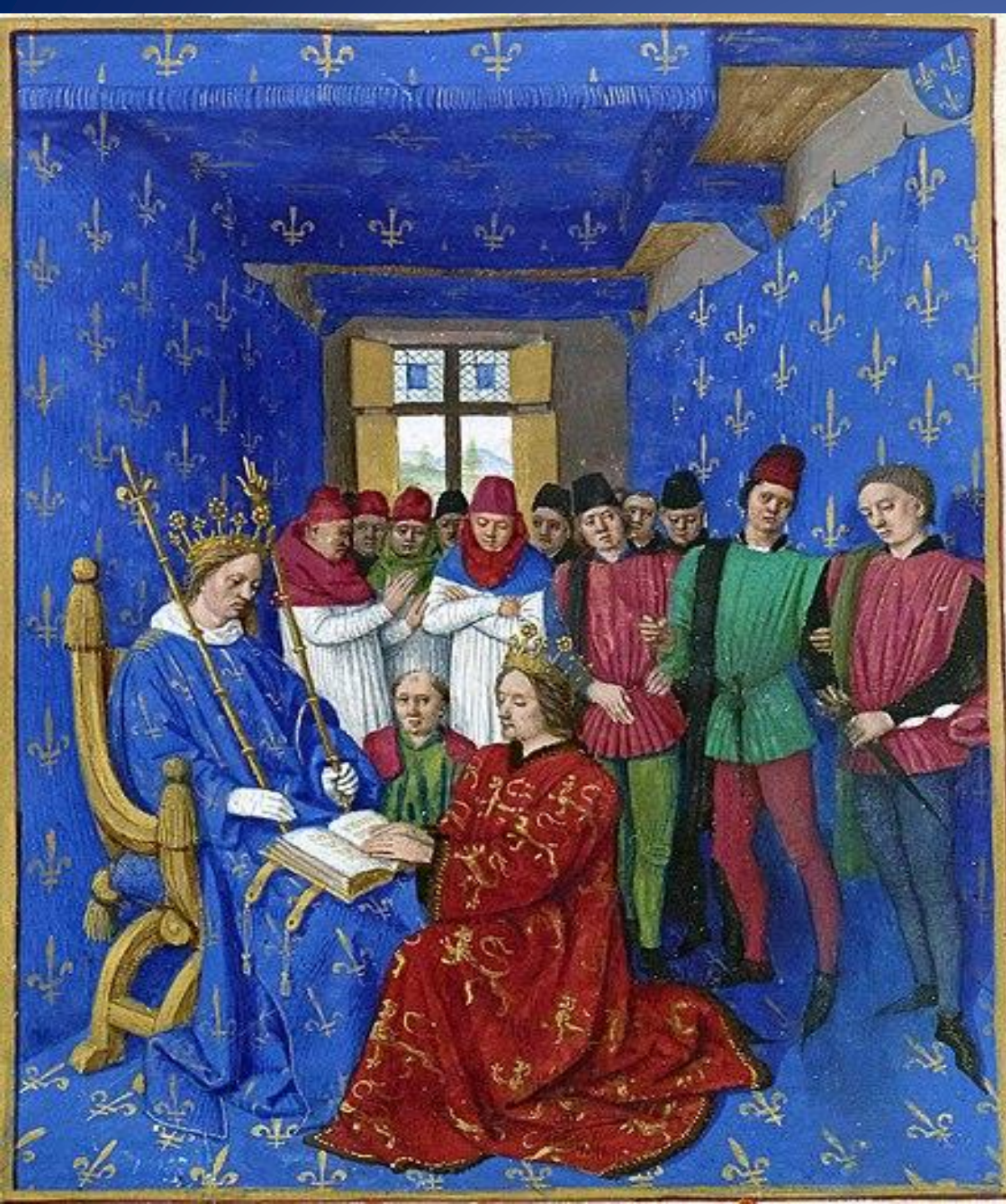
Покарання

- Майнові – штраф, конфіскація майна
- Особистісні – відворотні та невідворотні

Судовий процес .

- **Судовий процес** до кінця XII ст. зберігав *змагальний характер*, але поступово розвивається новий вид процесу — *слідчий (інквізиційний)*. Остаточне закріплення слідчого процесу відбулося з виданням королівських актів 1438 р. і 1539 р., а також Великого ордонанса 1670 р.

Дякую за увагу!

ДЕРЖАВА І ПРАВО СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ІТАЛІЙСЬКИХ РЕСПУБЛІК

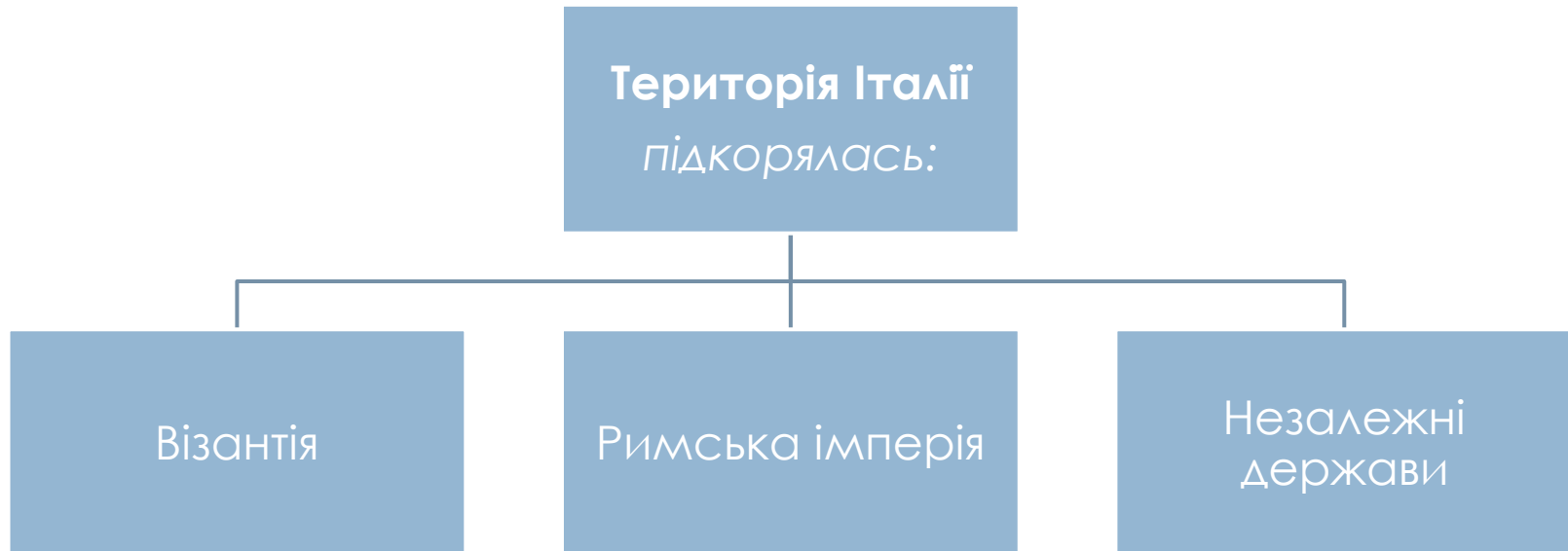

ОСНОВНІ ПОДІЇ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІТАЛІЇ

В **476 р.** з падінням Західної Римської імперії закінчилася епоха Стародавнього Світу та характерної для нього рабовласницької держави і права. На зміну їй прийшов період **Середньовіччя**, виникнення якого пов'язане **з розвитком власності на землю**.

Італія розвивалась нерівномірно. Процеси феодалізації та розвиток міст у Південній частині відбувались дещо повільніше, ніж у Північній та Середній.

Середньовічна Італія

*орієнтовна карта

У XI-XII ст. в Італії розгорнулася боротьба міст з їхніми сеньйорами (єпископами або графами) за автономію, комуни. причини цієї боротьби були такі:

- сильний вплив римської спадщини ще в період генезису феодалізму;
- тривале збереження традицій старих римських міст.

Наслідком здобуття містом незалежності було встановлення консульського правління, що означало зародження комуни.

Комуни в цей період виникли в Генуї, Ареццо, Флоренції, Болоньї, Пармі та інших містах.

Наприкінці XII ст. міста-комуни перетворилися на **самостійні міські республіки** з власними законодавством, адміністрацією, військом, правом карбувати монети тощо.

Генуя

Венеція

ОСНОВНІ ІТАЛІЙСЬКІ РЕСПУБЛІКИ

Флоренція

РЕСПУБЛІКА ВЕНЕЦІЯ

*Форма правління – аристократична республіка.
Аристократія цих територій складалась з купців, моряків, солдатів*

Дож Венеції — титул і посада виборного глави (дожа) Венеційської республіки у VIII—XVIII століттях. Обирається довічно.

РЕСПУБЛІКА ГЕНУЯ

Торгова республіка, а також незалежне місто-держава.

Контролювала Західне Середземномор'я та Чорне море. Володіла чисельними колоніями.

РЕСПУБЛІКА ГЕНУЯ

Аналогічно до Венеції, Генуя має однойменного правителя.

- **Дожд Генуї** спочатку обирався довічно, після 1528 року дожді обирались на два роки.
- Республіка управлялася невеликою групою заможних сімей, з яких і обирались дожді.
- Наявність у Генуї портового люду, який змінював політичну симпатію, спричинювала численні перевороти.

ФЛОРЕНЦІЯ – МІСТО-РЕСПУБЛІКА (1115-1532)

ЦЕНТР БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

ЛІДЕРИ СУКОННОГО ВИРОБНИЦТВА ТА
ЮВЕЛІРНОЇ СПРАВИ

ФЛОРЕНТІЙСЬКИЙ ФЛОРИН, ЩО ШИРОКО
ВИКОРИСТОВУВАВСЯ В МТ

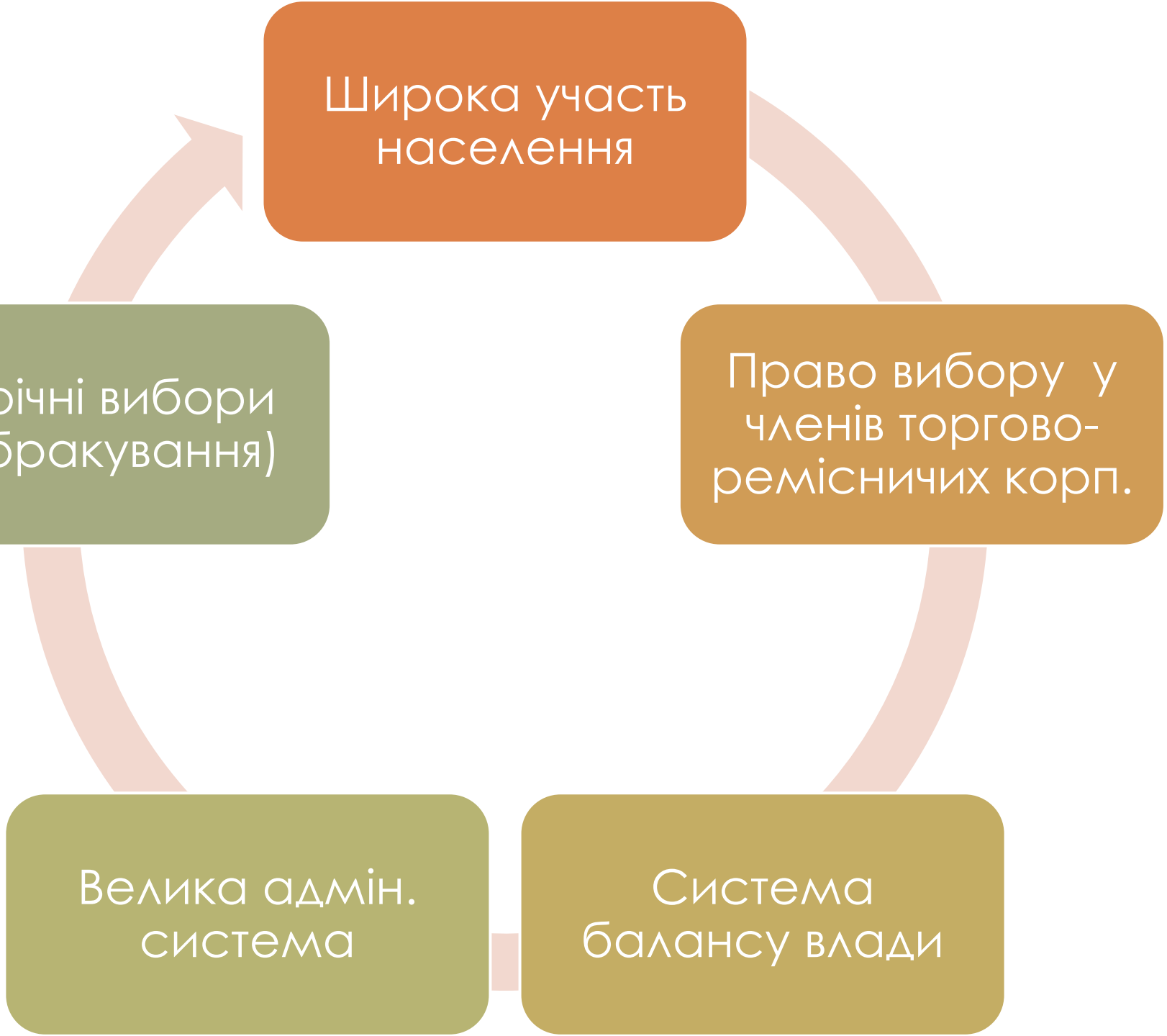
Широка участь
населення

Право вибору у
членів торгово-
ремісничих корп.

Щорічні вибори
(жебракування)

Велика адмін.
система

Система
балансу влади

ФЛОРЕНЦІЯ – МІСТО-РЕСПУБЛІКА (1115-1532)

На відміну від попередніх, населення Флоренції створило **складну республіканську систему правління**, яка передбачала широке залучення громадян міста до держ. органів. Мета – запобігання узурпації та тиранії.

АЛЕ

Соціальна диференціація громадян спричинила занепад республіканських інститутів та призвела до встановлення фактичної диктатури – **одноосібної сеньйорії Медічі**.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

A detailed painting of a Dutch town street, likely from the 17th century. The scene shows a cobblestone street lined with multi-story brick buildings. In the background, a large church with a tall spire is visible. People are walking on the street, and chickens are pecking at the ground. The sky is filled with soft, white clouds. The entire scene is framed by a white border with rounded corners.

Загальна характеристика феодалної держави

Періодизація Середньовіччя (кінець V – XVIII ст.)

I

- Раннє Середньовіччя (V – IX ст.)
- Період утв. ранньофеодальних монархій з відносною централізацією

II

- Розвинене Середньовіччя (IX – XIII)
- Період формування сеньорських монархій, децентралізація влади

III

- Пізнє Середньовіччя (XIV – XVII)
- Період формування абсолютних монархій

Що таке феодалізм?

Феодалізм – це суспільно-економічна формація відносин в державі та суспільстві, яка пов'язана із земельною власністю та її обробітком.

Форма правління у
феодальних державах -
монархія

Поєднання грошей і влади
в руках монарха

Формування ієрархії у
становому суспільстві

I. Право власності регулювало

поземельні відносини

II. Існувало багато форм власності:

общинна, королівська церковна,

бенефіціарна (надання землі за

військову службу

Киево-Печерская Лавра
Краткий путеводитель

❖ **Феодальне право –**

встановлений порядок

взаємовідносин між господарем

і його підданими.

❖ **Види феодального права:**

канонічне право, світське право,

магдебурзьке право.

Правові системи країн характеризувалися **партикуляризмом**

- відсутністю єдиного законодавства на території країни.

Функціонувало «кулачне право» – спосіб вирішення конфліктів і спорів шляхом поєдинку

Особливе поширення отримало в Германії 11—13 ст. У Західній Європі роль кулачного права різко знижувалася у міру посилення судів.

Джерела права за часів феодалізму

У I період головним джерелом права було звичаєве право, що поступово оформлювалося у збірки «правди»

У II період важливим джерелом права стали королівські ордонанси, едикти та рішення станово-представницьких органів

У III період, за часів абсолютної монархії головним джерелом права стали акти королів, збірки законів «Литовські статuti»

Дякую за увагу!

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інститут права

Історія держави і права зарубіжних країн

***Держава і право феодальної
Англії***

План

1. Ранньофеодальна англійська держава.

- А) Періодизація
- Б) Суспільний та державний лад
- В) Розвиток права

2. Норманське завоювання та перехід до сеньйоральної монархії.

- А) Реформи Вільгельма Завойовника
- Б) Реформи Генріха II Плантагенета

3. Утворення станово-представницької монархії.

- А) Велика Хартія Вольностей 1215 р.
- Б) Оксфордські провізії 1258 р. та Вестмінстерські провізії 1259 р.
- В) Утворення парламенту, його компетенція

4. Абсолютна монархія в Англії.

- А) Зміни в державному устрої , особливості англійського абсолютизму.
- Б) Акт про супрематію 1534 року.

Англо-саксонська
ранньофеодальна монархія IX –
X ст.

Централізована сеньйоріальна
монархія XI - XII ст.

Утворення станово-
представницької монархії XII –
XV ст.

Період абсолютної монархії XVI
ст.

Періодизація
розвитку
держави:

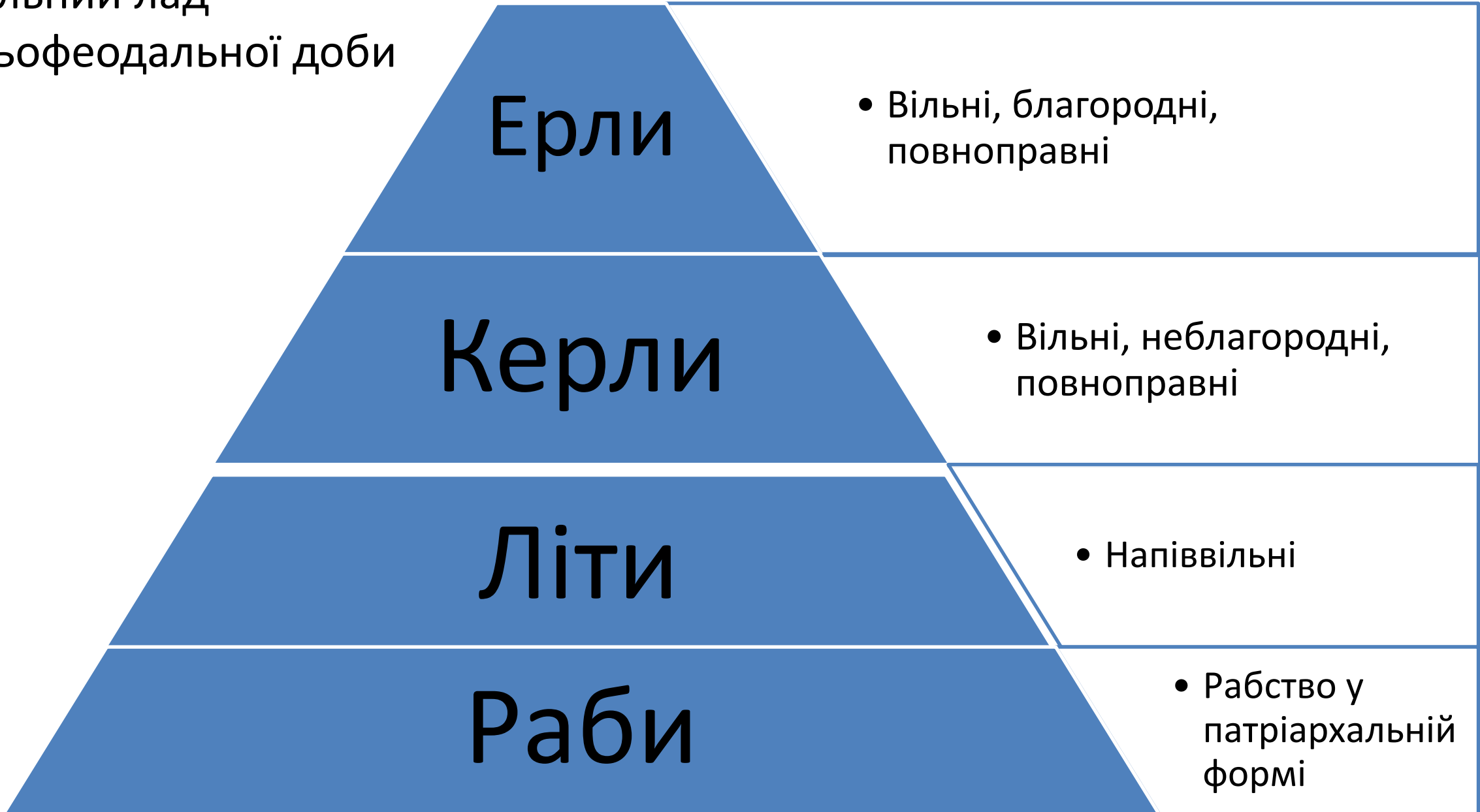
Утворення держави

- Британські племена піктів, бритів та кельтів завойовуються Римом у I ст. н.е. У V-VI столітті в Британію переселяються германські племена англів і саксів. Створюються 7 ранньофеодальних англо-саксонських королівств.
- На початку IX ст. королю Уесекса Альфреду Великому вдалось об'єднати більшість земель.
- У 1066 році відбувається нормандське завоювання Вільгельмом Завойовником.

Суспільний лад
ранньофеодальної доби

Державний лад

- **Король** – спадково-виборний. Функції: верховний воєначальник, верховний умовний власник землі, мав виключне правом карбування монети і збирання податків.
- **Уітанагемот (Рада старішин")** - складається з короля та представників духовної та військової знаті (30-100 осіб). Функції: приймав всі найбільш важливі державні рішення, обрання та усунення короля, верховна судова та законодавча влади.
- **Королівській двір** - орган вищої виконавчої влади.
  - **Камерарій**-скарбник.
  - **Лорд-маршал**-головнокомандувач.
  - **Сенешаль**-управитель королівським домом чи двором
- **Церква** – починаючи з доби Альфреда Великого створює паралельну вертикаль влади.

Реформи Вільгельма I

- Управління на місцях перейшло від місцевих лендлордів до королівських чиновників – шерифів.

- Вільгельм I Завойовник (1066-1087) оголосив себе верховним власником землі у королівстві, встановивши, що піддані можуть отримувати землю лише у користування. Тим самим, усе населення Англії було перетворено у васалів короля, зобов'язаних виконувати на користь корони певні повинності.

- Для оптимізації оподаткування проведений перепис населення, землі, знарядь праці. Його матеріали склали “Книгу страшного суду”.

Рішення місцевих судів баронів (шерифів) можна було оскаржити апеляцією до королівського суду.

Встановлено принципи сюзеренітету-васалітету:

- васал мого васала – мій васал;
- 40 днів королівської служби;
- викуп васалами сюзерена з полону
- обов'язок сюзерена опікуватися родиною та безпекою васала

Реформи Генріха II Плантагенета

Алієнора Аквитанська

Генрих II Плантагенет

Мета - зміцнення королівської влади.

- Судова – роз'їзні королівські судді, до яких кожна людина могла звернутися за визначену плату, оминаючи місцевий суд. Впровадження інституту присяжних засідателів.
- Військова – васали замість служби у війську (40 днів на рік) могли сплатити “щитові гроші” , які йшли на оплату “контрактних” військових. Кожна вільна людина зобов'язувалася мати зброю і (за крайньої потреби) могла бути залучена до ополчення.
- Утворено Велику та Малу ради баронів – дорадчі органи при королі.
- Цезаропапизм - контроль над виборами єпископів та абатів, оподаткування церкви, зверхненість світського суду над церковним.

Станово-представницька монархія.

- Суспільний лад: духовенство, дворянство, міщанство, селянство.
- За правління **Іоанна Безземельного** (поч. XIII ст.) в державі сталася криза, викликана поразкою у війні з Францією, конфліктами короля з Папою Римським, невдалою фінансовою політикою його попередника – Річарда Левове Серце. У 1215 р. опозиція з дворянства, духовенства та міщан змусила короля підписати Велику Хартію Вольностей - Magna Carta Libertatum.

Велика хартія вольностей

Текст документа, написаний латиною, містив 63 статті, які можна узагальнити в такі основні групи:

- **Права церкви.** Король підтвердив, що англійська церква є вільною і володіє своїми правами і вольностями недоторканно.
- **Права баронів та інших вільних людей.**
Гарантії особистої та майнової недоторканності для всіх вільних людей королівства.
- **Створення Ради 25 баронів,** яка наглядала за дотримання королем Хартії.
- **Королю заборонялося стягувати з населення виплати більше, ніж передбачено законом.**

Підписавши "Хартію", Іоанн Безземельний невдовзі відмовився від неї. Конфлікт між баронами і королем наростав.

Оксфордські провізії 1258 року та Вестмінстерські провізії 1259

- У середині XIII ст. загострення політичної кризи в країні призвело до відкритого виступу опозиції. Його наслідком стало підписання королем Генріхом III у червні 1258 р. **"Оксфордських провізій"**, за якими виконавча влада передавалася Раді з 15 баронів. **3 рази на рік повинен був відбуватися з'їзд для обговорення важливих державних питань – Парламент.**
- **"Вестмінстерські провізії"** зменшували залежність васалів від їхніх сюзеренів, захищали право спадщини неповнолітніх, обмежувалося спадкування церкви, юрисдикція церковного суду. Згодом король відмовився від цих актів, розпочалася громадянська війна і вся повнота влади опинилася в руках зведеного брата Генріха III – Сімона де Монфора. У 1265 році була скликана рада, яка з часом перетворилася на постійний **парламент**, що став двопалатним у XIV ст.

Парламент

Верхня палата - The House of Lords – Палата лордів (єпископів, титулованого дворянства), нижня палата - The House of Commons – Палата громад, складалася із виборних представників від дрібного дворянства, духовенства та міщан.

Верхня палата – спадкова, нижня – виборна.

Компетенції парламенту: вирішення питань податкової сфери, жоден закон (біль) не укладався без згоди короля і парламенту, право імпічменту.

Засідання парламенту скликав король, палата лордів обговорювала і виносила рішення.

Абсолютна монархія в Англії.

З 1455 до 1485 рр. в Англії тривала міжусобна війна між прихильниками двох монархічних династій – Ланкастерів і Йорків, відома як війна Білої і Червоної Троянд (елементами гербів названих династій). Королем став **Генріх VII Тюдор**, засновник нової династії. Коли він уперше скликав парламент, в ньому налічувалося тільки 29 світських **перів**, деякі з них дістали це звання від самого короля. Стара родовита знать була частково перебита, частково знесилена.

Уже після завершення війни Білої та Червоної Троянд у руках королівської родини зосередилася п'ята частина усіх земель Англії. У 1534 р. Генріх VIII прийняв документ, відомий як **Акт про супрематію**.

Акт про супрематію

Акт про супрематію вважають початком існування окремої **англіканської церкви**. Віровчення та організаційні основи цієї церкви залишалися близькими до католицьких.

Головою англіканської церкви є король Англії. Король призначає єпископів. Значна частина єпископів є членами палати лордів. Усі принципові церковні статuti підлягають затвердженню парламентом. Видатки на утримання церкви значною мірою несе держава.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

A detailed historical painting of a medieval street scene. In the foreground, a woman in a red dress and black hood walks towards the left. To her right, a man in a dark robe carries a large wooden barrel. The street is filled with other figures in period clothing, some on horseback. The background shows stone buildings with windows and a church spire. The overall atmosphere is busy and historical.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
ЛЕКЦІЯ. ТЕМА:
ДЕРЖАВА І ПРАВО ФРАНКСЬКОГО КОРОЛІВСТВА

Київ-2020

План

1. Особливості утворення і періодизація.

2. Суспільний устрій.

3. Державний устрій.

4. Реформи Карла Великого.

5. Джерела права.

6. Риси права

А) Регулювання общинного побуту

Б) Шлюбно-сімейне право

В) Кримінальне право та процес

Особливості утворення

- Спершу франки оселялися на території Галлії - провінції Римської імперії, захищаючи її кордони. Після падіння Західної Римської імперії салічні франки на чолі з **Хлодвігом I** (465 -511 рр.) 486 р. захопили Галлію, а потім підкорили населення, що жило в долині Рейну. Згодом війська Хлодвіга захопили землі королівства Бургундії, Тюрінгів на Ельбі та баварців на Дунаї.

Періодизація

1. V-VIIст — **династія Меровінгів.** Період Меровінгів розпочинається з 486 р.. Основу франкського суспільства складала община – **марка**, а отже зберігалася колективна власність на землю. Однак у VI ст. селяни-общинники отримали право на приватну власність на орні земель, що отримали назву - **алода**.

2. VIII-IXст — **Династія Каролінгів.** Завдяки вдалий реформі в 751 р. сина Карла Мартелла було проголошено королем, що започаткувало нову королівську династію (бургундську) – Каролінгів. На початку IX ст. Карл Великий змушений був запровадити повну спадкову і невідчужувану феодальну власність на землю . Впровадження феодальної власності на землю призвело до виникнення феодальних станів та відносин **сюзеренітету-васалітету**.

Розпад Франкії

- У 843 р. у Вердені три брати, онуки Карла Великого, підписали договір (трактат) про поділ імперії на три частини. Східна частина франкської держави відійшла Людовікові Німецькому (майбутня Німеччина); західна - Карлові Лисому (Франція); Північна Лотарингія, Північна Італія - Лотареві (Італія).

Суспільний устрій

Суспільний устрій можна визначити за допомогою санкцій, які зазначалися у Салічній правді.

- 1) **Знатний воїн(антрустіон)**- особа найближча до короля(вергельд 1800 солідів)
- 2) **Звичайні воїни**-600 солідів
- 3) **Вільні франки**- 200 солідів
- 4) **Римляни**- 100 солідів
- 5) **Вілновідпущенники** -100 солідів
- 6) **Літи(залежні селяни)**-100 солідів
- 7) **Раби** -30 солідів

• **Духовенство**

- 1. Єпископ- 900 солідів
- 2. Священник – 600 солідів
- 3. Диякон – 300 солідів

*Вергельд - штраф за вбивство.

Державний устрій

Форма правління-монархія

- **Король** – глава держави. Його влада спадкова, довічна і династична. Король зосереджує у своїх руках широкі повноваження.
- Другою особою у державі був **майордом**.

При королі діяли дві ради:

Березневі поля- залишок від народних зборів, військово ополчення, збирались двічі на рік. Радники короля. Мали дуже важливе значення, але з часом втратили політичну силу.

Королівська рада- рішення мали дорадчий характер.

При королі діяв штат міністеріалів(міністрів)

- **Майордом**- управитель королівським двором.
- **Сенешал**-управитель усіма слугами короля.
- **Пфальцграфи(двірцевий граф)** - головні помічники короля у його *судовій* діяльності, що проводилася в організованому при дворі верховному трибуналі.
- **Референдарій**-керівник канцелярією.
- **Камерарій**- завідувач скарбницею.
- **Маршал**-командувач війська.
- **Архікапелан**- головний священник.

АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ

Франкська держава поділялася на **округи (графства) і сотні**.

Управління графством здійснював призначений королем чиновник - **граф**.

Об'єднані збройні сили кількох графств очолювала посадова особа з особливими повноваженнями, яка називалася **герцогом**.

У графствах, що входили до герцогського округу, влада графа не скасовувалася. Він залишався головним суддею, а за герцогом закріплювалося загальне керівництво і контроль за адміністрацією графства.

Реформи Карла Великого

Карл Мартелл провів земельну реформу, що полягала у секуляризації(відібранні) земель у церкви і непокірних феодалів і створив новий вид землеволодіння-**бенефіції** (надавав землю за військову службу).

Створив професійне військо і кінноту.

Заклав основу сеньйоріальної монархії: зобов'язав кожну вільну особу знайти собі сеньйора, у віданні якого має служити.

Запровадив роз'їзні суди.

Запровадив освітню реформу: при кожному монастирі відкрив школу.

Джерела права

1. Звичаєве право.

2. римське право;

3. королівські постанови законодавчого характеру – капітулярії;

4. збірники формул (зразки цивільно-правових угод);

5. дипломи (рішення королівського суду та дарчі грамоти).

6. Салічна правда.

Салічна правда

- Однією з ранніх, і водночас класичних правд, вважається Салічна правда, її найбільш рання частина відноситься до V ст. (486—496 рр.).
- складалася з 65 глав-титулів, кожний із яких присвячувався певному юридичному питанню.
- неодноразово доповнювалася й розширювалася; так виникли редакції, названі Емендате (VI—VII ст.) і Геральдія (за часів Карла Великого).

Регулювання общинного побуту. Спадкове право та право власності

- Поселення в общині залежало від згоди всіх інших повноправних общинників За старим жителем поселення — **вілли** зберігалося право категорично заперечувати проти поселення.
- **Земля знаходилася в індивідуальному володінні сім'ї.** Виділені їй ділянки, як орного поля, так і лугів, вважалися «огороженим місцем».
- Спадкове володіння поступово формувало особливий інститут — **аллод**, під яким розумілося суто сімейне право користування огороженими ділянками й майном, яке сім'ї належало. Право користування успадковувалось з перевагою нащадка чоловічої статі.
- Салічна правда не передбачала ніяких угод, пов'язаних з аллодом.
- **Рухоме майно також розглядалося як сімейне володіння:** розпорядитися ним у випадку смерті кого-небудь на користь третьої особи могли тільки через дуже складну процедуру **аффатомії** за участю общинної сходки і відстрочкою передачі на рік.

Шлюбно-сімейні відносини

- Шлюб складався з обов'язкової **згоди батьків**, зберігаючи риси древнього **викупу нареченої у роду**.
- Викрадення нареченої, укладання шлюбу насильницьким шляхом зобов'язувало повернути наречену й сплатити значний **штраф сім'ї «за образу»**. Подібний за розміром штраф сплачувався й тоді, коли шлюб укладався без згоди родичів, але за згодою нареченої.
- Сім'я чоловіка зберігала символічне право на його вдову у випадку смерті чоловіка: стороння особа, що бажала укласти з нею новий шлюб, повинна було сплачувати особливий умовний викуп — **рейпус**.
- **Жінка** мала особисте майно, отримане перед весіллям, користувалася особливим заступництвом права в зв'язку з зазіханнями на її честь або безпеку.

Кримінальне право і процес

Мета покарання:

- спокутувати провину злочинця з метою задовольнити родичів потерпілого;
- оберігати дотримання «королівського миру».

Види покарання:

- Вергельд, до виплати вергельду міг бути засуджений тільки повноправний вільний франк).
- страта, кастрація, биття батогами й катування (по відношенню до невільного населення, також для франків якщо вони були не здатні сплатити штраф).

Штраф зменшувався в залежності від соціально-правового статусу потерпілого або від інших обставин (злісність скоєного, бажання приховати злочин, нечесність наміру).

Злочини:

- Розбійний напад банди на будинок, в результаті якого відбулось вбивство (**найтяжчий злочин**, за який – штраф у 1800 золотих солідів).
- Вбивство
- Членушкодження, побиття, образа
- Майнові злочини (крадіжка, грабіж - несподіваний напад і відбирання майна, незаконне вторгнення в чуже «огорожене місце» або будинок, знаходження на чужому лузі або полі, замах на крадіжку там)
- злочини проти правосуддя (зазіхання на основи общинного співжиття і взаємної чесності)

Судові збори франків були двох типів:

1) окружні, під
головуванням
особливого старійшини
— тунгіна, а пізніше —
королівського графа;

2) сотенні, під
головуванням
центенарія, або
сотника.

Рахінбурги(у
період Каролінгів
пфальцграфи)
проголошували
звичаї (право) до
справи

виносили
судження (вирок
або рішення), яке
зборами
підтверджувалося
криком.

Суд відбувався у
дві
умовні стадії:

жереб або
присяга

свідченнями
під
тортурами

божий
суд (ордалії)

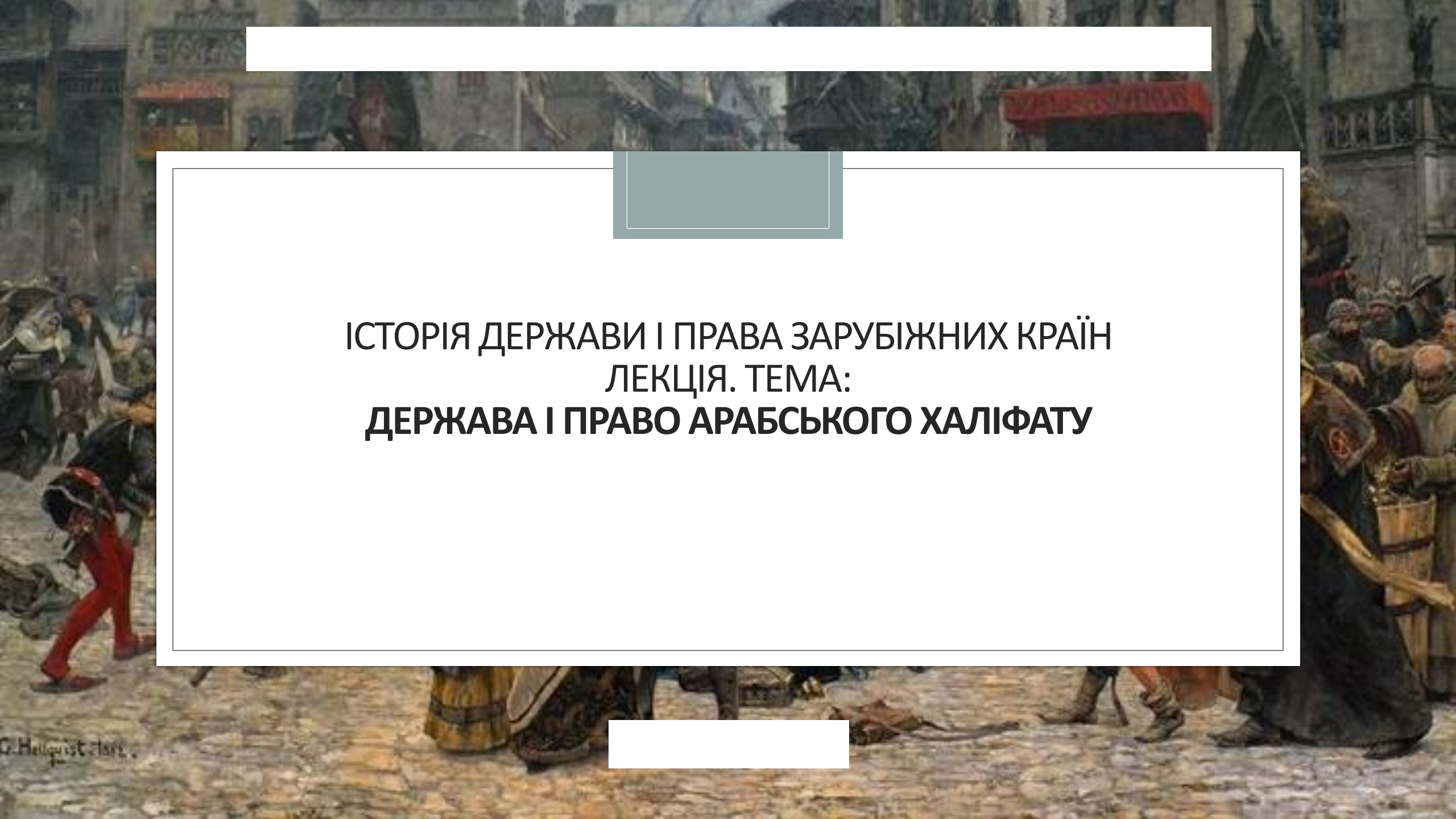
показання
свідків

Докази:

A detailed illustration of a medieval town square. In the foreground, a person in a red tunic and black hood is walking. To the right, a woman in a dark dress carries a large wooden barrel. In the background, a horse-drawn cart with a red canopy is visible. The architecture features stone buildings with arched windows and a church spire. The scene is set on a cobblestone street.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
ЛЕКЦІЯ. ТЕМА:
ДЕРЖАВА І ПРАВО АРАБСЬКОГО ХАЛІФАТУ

План

1. Особливості утворення та періодизація.

2. Суспільний устрій.

3. Організація державної влади.(державний лад)

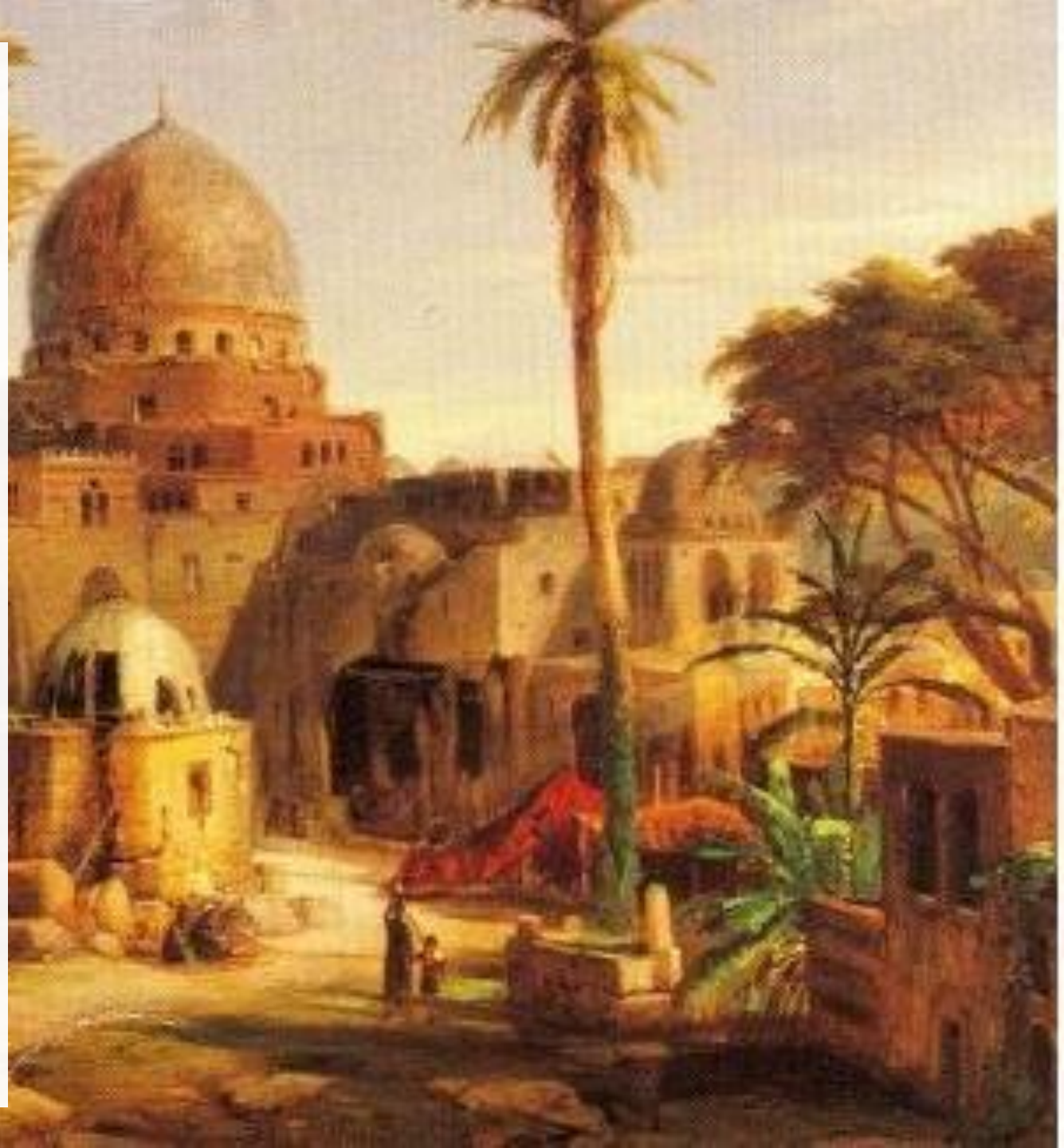
4. Джерела права.

5. Основні риси права.

Особливості утворення.

- **Халіфат (Арабський халіфат)** - теократична ісламська держава, яка виникла у VII столітті на Аравійському півострові внаслідок об'єднання арабських племен та розпаду первісно-общинного ладу під прапором **ісламу** - релігії, заснованої Мухаммедом приблизно у 610 році н.е. Однак, жрецька знать Мекки об'єдналася і виступила проти Мухаммеда і він був змушений втекти до Медини у 622 році. Цей рік є датою Хіджари, тобто початком нової ери.

Періодизація.

- **1. Мекко-Мединський період** 622-661 рр.- період формування нової релігії-ісламу, об'єднання арабських племен. У цей етап сформувалися основні органи влади. Медина була столицею держави.
- **2. Дамаський період** 662-750 рр.- етап правління династії Амеядів. Столиця Арабського халіфату переміщена у Дамаск. З'явилися джерела релігійного права: Коран і Суна. Цей етап ознаменувався утворенням нових органів державної влади
- **3. Багдадський період** 750-1055 рр.- 750 р. відбувся державний переворот і до влади прийшла нова династія Абасидів, формування права, найбільші завоювання. Столиця Багдад.
- **4. Турецький період** 1055-1258 рр.- етап завоювання Арабського халіфату турецькими племенами.

Особливості Арабського халіфату:

1. Арабський халіфат – держава східної деспотії.

2. Повністю релігійний світогляд.

3. Відсутність станового поділу, диференціація за релігійною ознакою.

4. Відсутність приватної власності на землю.

5. Низький статус жінки.

6. Відсутність особливого статусу у містах.

7. Відсутність надання окремих привілеїв певним особам.

8. Слабкий розвиток кримінального права і судочинства.

9. Слабкий розвиток цивільного права, відсутність рецепції римського права.

10. Нетипові для Європи джерела права.

11. Слабкий розвиток судочинства.

12. Релігійна влада належала правителю-халіфу.

13. Слабкий розвиток економіки через застарілу форму податкових навантажень. Рента: натуральна і відробіткова.

Суспільний устрій.

Мусульмани	Не мусульмани
<ul style="list-style-type: none"> -Були повністю правоздатними і дієздатними особами. -Мусульманин не міг бути рабом. -Усі були рівними	<p>Ділилися на 2 категорії:</p> <p>1) Земії-люди, які сповідували єдинобожжя: християни, іудеї. Вони мали право користуватися автономією, об'єднуватися у власні общини. Їм дозволялося мати власні цивільно-процесуальні звичаї, судові органи щодо них. Їм заборонялося:</p> <ul style="list-style-type: none"> -мати рабів мусульман. -укладати шлюб з мусульманами та мусульманками. -носити зелений одяг, тому що такий одяг носили тільки правовірні. <p>Вони повинні були сплачувати спеціальний податок.</p> <p>2) Язичники, які переслідувалися державною владою, їх могли перетворювати на рабів.</p>

Раби:

Рабство мало домашній характер, раб був у повній залежності від господаря. Раби були чужеземцями, здебільшого африканці. Вони ще не становили основу виробничих відносин.

Державний лад.

Держава східної деспотії.

Халіф - очолює державу, йому належить уся повнота влади (духовна + світська).

Візир - друга особа в державі, якій підкорявся весь адміністративно-фінансовий апарат, військо.

Центральні органи влади:

Рада Диван, яка мала дорадчий характер та складається з таких відомств:

1. Військових справ (збір яничар, поділ здобичі)
2. Фінансових справ (податки, перепис населення)
3. Внутрішніх справ.

Місцеве управління і суд.

- **Халіфат поділявся на провінції** (Іспанія, Єгипет, Сирія та ін), які очолювали військові намісники- **еміри**, їм підпорядковувалися війська, місцевий адміністративний, фінансовий і судовий апарат, а призначав їх особисто халіф. Еміри мали помічників-**наїбів**.
- У містах була своя система управління, котру очолював **раїс**. Важливими посадовими особами були: мухтасиб (наглядав за ринками), начальник поліції, глава міської охорони, кадій (очолював міський суд).
- Кадій, крім суду, стежив за дотриманням релігійних обрядів та користувався значним впливом у своєму окрузі. Він міг користуватися консультаціями знавців права -улемів.
- **У суді були присутні два офіційних повірених** - *адули*, *судові пристави* - *осуні*, *захисник* - *укіл*. На місцях затверджувалися посади **мухтасибів** - цензорів з питань релігії та етики, вони ж були суддями у справах про шахрайство в торгівлі.
- Суд був публічним, відбувався у мечеті , всі бажаючі могли там виступити. Кадій міг тлумачити Коран, його призначав халіф. Халіф був другою вищою інстанцією.

Джерела права.

Коран – це кодекс релігійних, філософських та моральних догматів, що містить невелику кількість правових норм. Коран складається із 114 сур, і більше 6 типів віршів (аятів). Він **регулює**: укладення шлюбу та розлучення, права й обов'язки подружжя, спадкування, договори, позики, застави, судочинство

Сунна – уточнює Коран, містить нові положення, яких не було в Корані, але при цьому йому не заперечує. Складається із *хадисів* – оповідань. Умовно поділяється на 2 частини: обов'язкові та додаткові правила. **З сунни також виводяться норми шлюбного і спадкового, судового права, правила про рабів.**

Іджма – складалася з співпадаючих думок з релігійних і правових питань, які були висловлені сподвижниками Мухаммеда або впливовими мусульманськими теологами-правознавцями, розвивалася як у вигляді інтерпретацій тексту Корану або Сунни.

Кияс – принцип застосування аналогії на підставі Корану і Суні. Застосовується тільки для окремих випадків.

Фетма – висновки богословів-правознавців, надані як відповідь на запит судді або іншої особи.

Курф («звичай») та **Адат** («звичаєва практика») – правила поведінки, що сформувалися в ісламському праві, не суперечать основним джерелам і використовуються повсякденно.

Фірмани – рішення глави держави.

Кануни – нормативні акти.

Основні риси права.

Право власності. Основні предмети власності земля, худоба, будівлі, зброя, коштовності, раби являлися власністю держави. Предметом особливої регламентації було користування водою. Суспільна власність на воду була священним догматом.

В халіфаті в зв'язку з великим розвитком торгівлі були широко розвинуті **договори і різні угоди**, такі як зобов'язання з спричинення шкоди, безпідставного збагачення, купівлі-продажу, дарування, підряду, оренди земельних ділянок, договір займу та застави. Коран забороняв позику під проценти. Широкого застосування набули векселі.

Шлюбно-сімейне право

- **У сфері шлюбно-сімейних відносин діяло мусульманське право.** Згідно з Кораном, шлюб, сім'я та народження дітей розглядали як обов'язок кожного правомірного мусульманина. Дозволялося багатоженство (але не більше чотирьох дружин одночасно), наложництво (в гаремах). Оформлення шлюбу здійснювалося усним або письмовим договором між сторонами чи їхніми батьками. **Процедура розлучення** була нескладною: досить було промовити формулу розлучення - і шлюб вважався розірваним.

Кримінальне право

Усі злочини поділялися на три групи:

- 1) злочини проти "прав Аллаха" (відступництво від ісламу, заколот, крадіжка, перелюб);
- 2) посягання на права певних осіб (умисне вбивство, тілесні ушкодження);
- 3) дії, що тільки через деякий час почали розглядатись як злочини (несплата податку на користь бідних (закяту), образа, хабарництво тощо).

Судовий процес

Судовий процес мав як обвинувально-змагальний, так і слідчий характер.

Основними видами доказів були: показання свідків, ордалії, клятва над Кораном. Достатнім, зазвичай, вважалося показання двох свідків - "поважних" мусульман, а в деяких випадках -чотирьох, до того ж, обов'язково чоловіків.

Справу міг порушити потерпілий або його родичі.

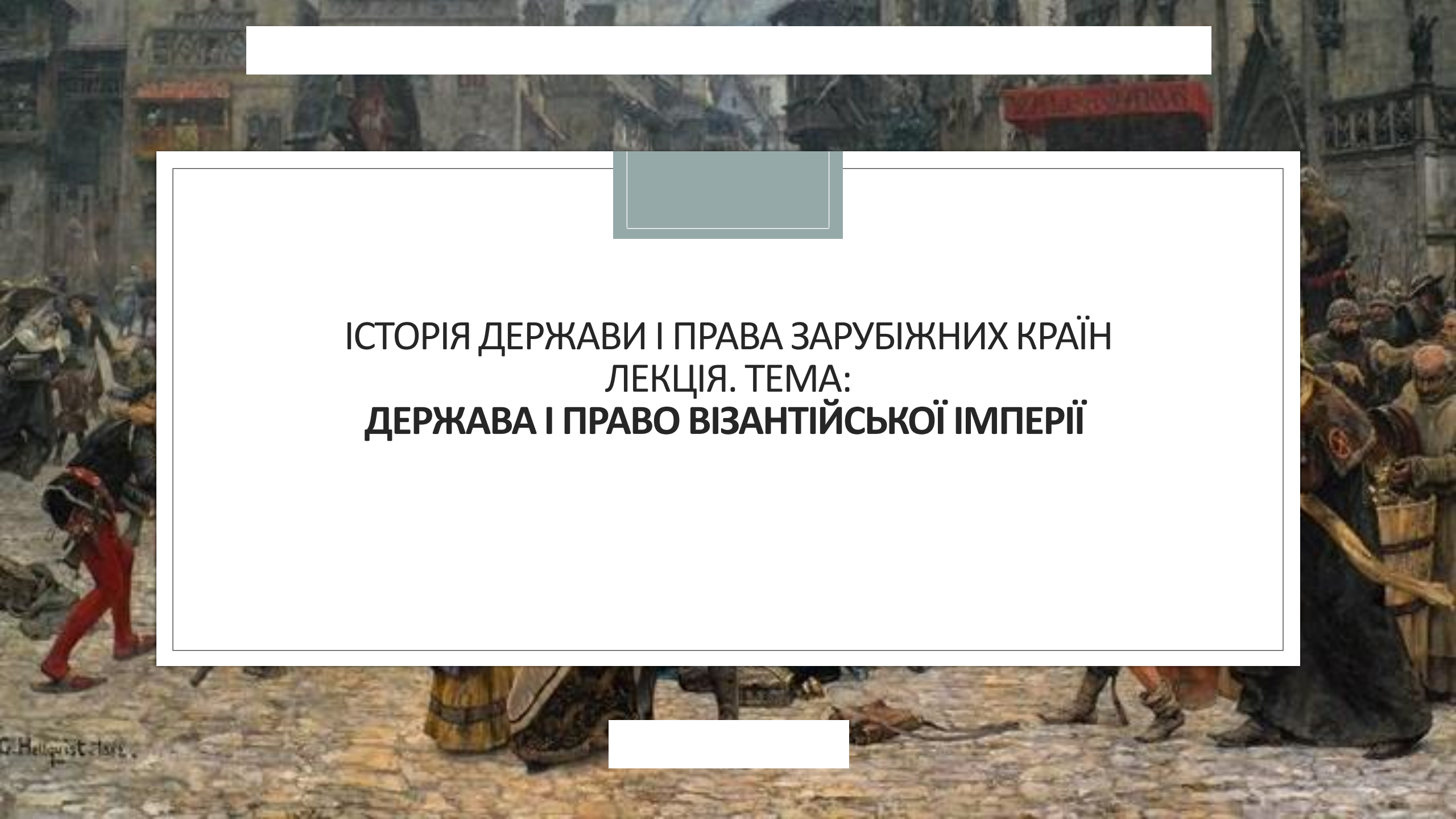

Існувала кримінальна поліція - шурта, начальник якої здійснював розшук і розслідування у справах про вбивство, сам розглядав ці справи й сам засуджував до кари.

A detailed illustration of a medieval town square. In the foreground, a person in a red tunic and black hood is walking. To the right, a woman in a dark dress carries a large wooden barrel. In the background, a horse-drawn cart with a red canopy is visible. The buildings are stone and have a weathered appearance. The overall scene is busy and depicts a typical day in a medieval town.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
ЛЕКЦІЯ. ТЕМА:
ДЕРЖАВА І ПРАВО ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

План

1. Формування візантійської держави та основні етапи розвитку.
2. Державний устрій та суспільний лад.
3. Джерела та характерні риси права Візантійської імперії.
4. Кодифікація Юстиніана: Дигести, Інституції, Кодекс, Новели, її зміст та значення.
5. Кодифікація права в період правління Ісаврійської та Македонської династії. Еклога, Прохірон, Василіки.
6. Зміцнення християнської церкви. Формування концепції «симфонії влад».
7. Діяльність Вселенських соборів. Джерела церковного права Візантії.
8. Кодифікація церковного права. Номоканони Івана Схоластика та Патріарха Фотія.
9. Рецепція Візантійського права Руською державою.
10. Падіння Візантійської імперії.

Столиця Візантії Константинополь була заснована імператором Костянтином I в 324-330 рр. на місці колишньої мегарської колонії Візантія.

Із заснуванням Константинополя імперія усамостійнюється у надрах Римської імперії.

Після смерті останнього імператора Єдиної Римської імперії Феодосія I відбувся остаточний поділ Римської імперії на Східну Римську (Візантійську) і Західну Римську імперії.

Імператором було проголошено Аркадія (395-408 рр.). Візантійці називали себе римлянами – грецькою мовою "ромеями", а свою державу – "Ромейською".

Формування візантійської держави

Основні етапи розвитку Візантійської імперії. Перший етап — з кінця VII ст. до кінця XII століття.

- період **формування феодальних порядків**. Основною економічною й військовою силою стали підвладні державні селяни.
- набуває закінчених рис своєрідної **форми необмеженої монархії**
- правління імператорів Ісаврійської династії (717— 802 рр.), найбільшої могутності досягла при імператорах Македонської династії (867— 1056 рр.).
- тиск із боку нових західних держав, із боку римських пап. Імператори нової династії Комнінів (1081—1204 рр.), ведучи постійну боротьбу з єретичними й народними рухами у самій імперії, загубили майже всі старі візантійські володіння.
- На початку XIII ст. (1204 р.) під ударами лицарів-крестоносців Візантія разом із своєю столицею Константинополем занепала й тимчасово припинила своє існування як самостійна держава.

Другий етап (XIII — сер. XV ст.)

- У цей період відбувається становлення Нікейського царства. Саме цьому царству вдалося в **1261 р. відновити імперію**, об'єднавши деякі найбільш важливі центральні області під владою константинопольських імператорів.
- У відродженій Візантії встановилася влада нової династії Палеологів (1261—1453 рр.)
- Її територія й військові можливості скоротилися в декілька разів.
- Швидкий спад економіки Візантії .
- З кінця XIII ст. найнебезпечнішим суперником для Візантії стала держава турків-османів.
- **У 1453 р. османи захопили й розгромили Константинополь**. Константинополь було перейменовано у Стамбул, який став столицею нової держави Османської імперії.

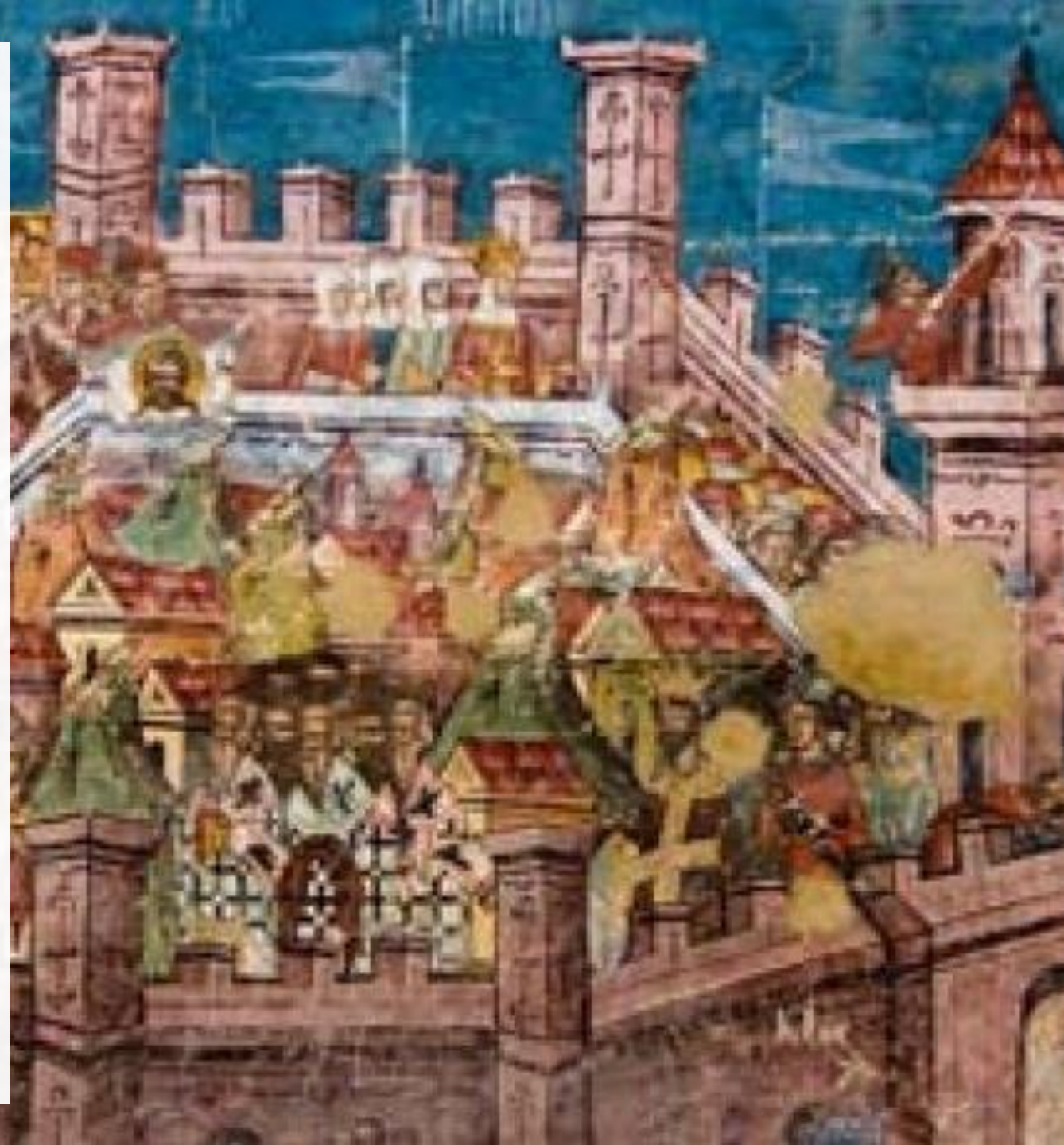

Державний устрій.

- **Монархічна система правління**
- **Єдиною значною політичною силою залишалася греко-православна церква.**
- Територія поділялася на адміністративно-територіальні одиниці-**феми**.
- **Василевс-імператор.** Культ імператора. Його **прерогативи були необмеженими:** видавав закони, призначав і усував вищих чиновників, був верховним суддею і командуючим армією та флотом. Імператором робило **«божественне обрання».** Принцип законного престолонаслідування почав затверджуватися з кін. XI ст.

- Вищим органом управління був **Державна Рада** (пізніше - **синкліт**) при василевсе, що грав значну політичну роль. Його функції не були чітко регламентовані. Головою ради був префект Константинополя. Рада складалася з **найближчих помічників імператора**: двох префектів преторія, префекта Константинополя, магістра та квестора палацу, двох комита фінансів. Вони володіли великими повноваженнями, в тому числі судовими.

Логофети, їх основними обов'язками були пошта, дипломатія, розвідка, керування маєтками імператора, догляд за імператорською скарбницею, залежно від звання.

Стратег- керівник військових операцій.

Друнгарій- керівник військового підрозділу або флотом.

Духовна знать-патріарх, священники.

Суспільний устрій

- Значні феодальні землевласники — **динати**. Укладалась нова практика сеньйоріально-васальних відносин між імператором та динатами.
- **Селяни**- основний робочий клас. Вільні селяни жили сусідськими общинами і володіли правом приватної власності на землю, сплачували поземельну подать, несли різного роду майнові та особисті повинності.
- Форма експлуатації селян - **колонат**. Вільні колони - орендували землю, були залежні від панів. "Приписні" колони були прикріплені до землі.
- **З XI-XII ст. йде неухильне зростання числа приватновласницьких селян (перуки)**, не мали права власності на землю, розглядалися як спадкові держателі наділів, виплачували панові ренту в різних формах.
- **Раби**. У X-XI ст. соціальне становище візантійських рабів кілька покращується, вони, наприклад, отримують право укладати церковний шлюб. Присікається звернення вільних в рабство. Рабів нерідко переводять на положення перук.

Джерела права

-**Еклога** 726 року та
додатки до неї:
Землеробський,
Морський, Військовий,
Мойсеїв закон.

-**Прохірон** 872 року,
його переробка
Епанагога.

-**Василики**(Базилики)
царські закони 890
року.

Риси сімейного права за Еклогою

Форма як заручення, стала в Еклозі юридичною угодою, що виступала підготовчим етапом до укладання шлюбу.

Розірвання цього договору без поважних причин призводило до сплати неустойки.

Шлюб, за Еклогою, являв собою союз чоловіка і дружини, що мали рівні майнові права.

Шлюби між близькими родичами заборонялися.

Скорочувалося також число законних приводів до розлучення.

Кримінальне право за Еклогою

- **Перелік злочинів** (наприклад, порушення святості вівтаря, віровідступництво, клятвopорушення, розграбування могил, підробка грошей, розкрадання, перелюбство та ін.)
- **Перелік покарань** (передбачалися такі покарання, як побиття батогами і палицями, відрізання носа і язика, осліплення, відсікання кінцівок, випалювання волосся й інші. **Страта** за кровозмішення, навмисний підпал, отруєння, чаклунство, вбивство, розбій тощо. В ряді випадків Еклога передбачала заміну покарань грошовими штрафами.

Зобов'язальне право

договори : купівлі-продажу, оренди, позики, зберігання, товариства.

оренда землі не повинна була перевищувати термін 29 років, а договір встановлював щорічний внесок орендаря.

операції з купівлею-продажем землі не згадуються, оскільки земля перебувала у власності держави і громади.

емфітевзис - безстрокова оренда на термін до трьох поколінь з обов'язковою сплатою щорічного внеску.

орендар позбавляється права користування землею, якщо протягом трьох років не виплачував внесок.

Кодифікація Юстиніана.

- У 528-534 рр. імператором Східної Римської імперії *Юстиніаном* з метою систематизації великої кількості правових джерел та зміцнення за допомогою неї тогочасних майнових відносин, імператорської влади й офіційної церкви було здійснено кодифікацію римського права імператорського періоду. У 528 р. було створено спеціальну комісію в складі 10 найвідоміших юристів Стародавнього Риму на чолі з Трибоніаном. Результатом її роботи стали *декілька збірок римського права*, що пізніше стали єдиним *Зведенням законів*. Ця кодифікація в XII ст. отримала назву "Зводу цивільного права" та стала найголовнішим джерелом римського права, а Юстиніан набув слави найвеличнішого законотворця всіх часів і народів.

Складовими частинами кодифікації Юстиніана були:

Кодекс Юстиніана (перше видання 529 р., друге — 534 р.) із 12 книг - зібрання законодавчих постанов римських імператорів II — поч. VI століть, присвячені римському публічному і приватному праву;

Дигести чи Пандекти в 50 книгах — зібрання уривків (коментарі до них) з творів найвідоміших римських юристів; має чітку структуру: книга 1 містить матеріал про форми права, про правовий статус осіб і посадовців; книги 2-46 присвячені приватному праву; книги 47-48 - кримінальному праву; книга 49 - апеляціям, фіскальному праву; книга 50 -юридичним дефініціям і правилам.

Інституції - зведений огляд права (підручник римського цивільного права для юридичних шкіл) у чотирьох книгах. Набули юридичної сили з 533 р., на них можна було посилатися суддям у процесі вирішення справ;

Новели - збірники конституцій, виданих Юстиніаном після обнародування Кодексу. Вони становили основну частину кодифікації. Кожна з них мала свій номер. Загальна кількість новел - 168, з них юстиніанівських — 156.

Кодифікація
права в період
правління
Ісаврійської та
Македонської
династії.
Еклога.

- У 726 р. видається один із значних (після Зводу Юстиніана) офіційних законодавчих зводів — **Еклога**. Весь Звід ділився на 18 титулів, що охоплювали різноманітні питання сімейного, спадкового права, права опіки, регламентувалися договори, процесуальне право: проголошувався принцип рівності всіх громадян перед судом, звільнялися від судових мит особи, що брали участь у судових позовах тощо.

Додаток до Еклоги

У середині VIII ст. з'явився додаток до Еклоги, в який були включені також чотири самостійних закони —

1. Землеробський закон - звід норм, що регламентували життя сільської общини. Закон був приватною (але визнаною державою) компіляцією, що з'єднала звичаєві норми «варварського» права з чинними нормами римсько-візантійського права, запозиченого з законодавства Юстиніана.

2. Морський закон — це також приватна компіляція норм звичаєвого морського права.

3. Військовий — звід кримінально-правових норм, що відносилися до правопорушень, вчинених військовими.

4. Мойсеїв закон містив у собі морально-релігійні розпорядження й норми, запозичені зі Старого Завіту. Упорядники розглядали ці норми як юридичні, що мали застосовуватись на практиці.

Прохірон

В 872 р. з'явився **Прохірон**. Він мав на меті викласти закони у вигляді, доступному для розуміння людей, простішою юридичною мовою, звільнитись від колись сильного церковного впливу.

У 40 титулах Прохірону містилися норми, що регламентували шлюбні, спадкові, зобов'язальні відносини права, а також відносини злочинів та покарань.

Епанагога

Від імені імператора Василя I та його синів-було видано новий посібник (керівництво), що мало таку ж мету укладання. Це керівництво отримало назву **Епанагога** (тобто перероблене повторення).

Епанагога більш докладно викладала низку питань приватного права. Але найбільш істотними були зміни, внесені в сферу публічного права, серед яких: нові положення про патріаршу владу, що доповнювала імператорську, про права духовенства. Вони визначали взаємовідносини православної церкви та держави й були широко використані згодом у церковному праві.

Василики (Базилики)

- При імператорі Левкові VI Мудрому (886—912 рр.), правління якого ознаменувалося підйомом юридичної науки, завершилися кодифікаційні роботи з переробки законодавства Юстиніана, розпочаті ще при Василеві I. Складені в такий спосіб біля **890 р.** під керівництвом видного юриста Симбація **«Василики» (Базилики)**, тобто **«царські закони»**, покликані були замінити збірки Юстиніана, що ставали важкодоступними для розуміння.
- Василики склалися з **8 томів у 60 книгах**. За основу Зводу було взято Юстиніанів Звід у його грецькій інтерпретації. Структурно Звід містив загальні теоретичні принципи права, канонічне право, державне право, організацію суду, процесуальне право, позовне право, приватне право (в основу покладена Еклога), військове право, право сервітуту, кримінальне право.

Зміцнення християнської церкви. Формування концепції «симфонії влад»

- Уже у ранньовізантійський період проходив пошук найефективніших форм державного регулювання релігійної сфери, розроблення відповідних засад та механізмів, вироблення засад взаємодії Константинопольського Патріархату та імператорської влади **«симфонія влад»**. Візантійська православна Церква була вагомим інструментом забезпечення соціально-політичної стабільності та гуманітарної єдності держави.
- **Зміцнення позицій християнської церкви** пов'язувалося з обов'язком церкви легітимації існуючої політико-правової моделі, насамперед сакралізації імператорської влади, впливом Церкви на систему державного управління загалом та на правосвідомість зокрема.

Діяльність Вселенських соборів.

Вселенські собори— збори переважно єпископату християнської Церкви в її вселенській повноті, на яких **обговорюються питання і виносяться рішення доктринального (догматичного), церковно-політичного та судово-дисциплінарного характерів.**

В епоху Вселенських соборів **церковні норми набувають статусу державних законів**, з'являється законодавство держави з питань Церкви, відбувається кодифікація церковного права.

Збірники епохи Вселенських Соборів можна розділити на **три типи:**

- 1) канонічні, що містять винятково церковні правила;
- 2) цивільні, що включають у себе лише державні закони з церковних справ.
- 3) змішані збірники, що складаються з тих і інших законоположень - номоканони (від грецьких слів - закони і - канони).

Джерела церковного права Візантії.

- **Понтійський збірник.** У нього ввійшли правила Анкірського і Кесарійського Соборів, Неокесарійського Собору. Згодом у нього були додатково включені і канони I **Нікейського Собору**, через свій високий авторитет вони почали вміщатися на першому місці. У Понтійський збірник були включені канони Гангрського й Антіохійського Соборів, синопсис, Послання II Вселенського Собору. IV Вселенський Собор затвердив загальцерковний авторитет цього кодексу, що одержав назву Халкидонського збірника.
- Найдавніший зі збережених канонічних збірників хронологічного типу - це **"Синопсис"**, що відноситься до VI століття. У той час у Візантії стало звичним викладати тексти цивільних законів у скороченні. Спочатку до "Синопсису" були включені у скороченому викладенні Апостольські правила і канони трьох перших Вселенських Соборів.
- **Кормча книга.**

Кодифікація церковного права. Номоканони Івана Схоластика та Патріарха Фотія.

- Визначну роль у регулювання церковно-державних відносин відіграли **номоканони** – тематичні збірники візантійського церковного права, що включали імператорські постанови, які стосувалися Церкви, так і церковні канони.
- Найбільш відомий “Номоканон” Івана Схоластика і “Номоканон” патріарха Фотій (“Збірник 14 глав”).
- Збірник, який складався з **номоканонів Івана Схоластика**, озаглавлений: “Синагога (звід) Божественних і Священних канонів, розділених на 50 титулів”. 85 Апостольських правил, канони перших чотирьох Вселенських і шести Помісних Соборів.
- **“Номоканон у 14 титулах”**. До початкуXIX століття загальноприйнято було приписувати укладання цього збірника Константинопольському Патріарху св. Фотію.

Рецепція Візантійського права Руською державою.

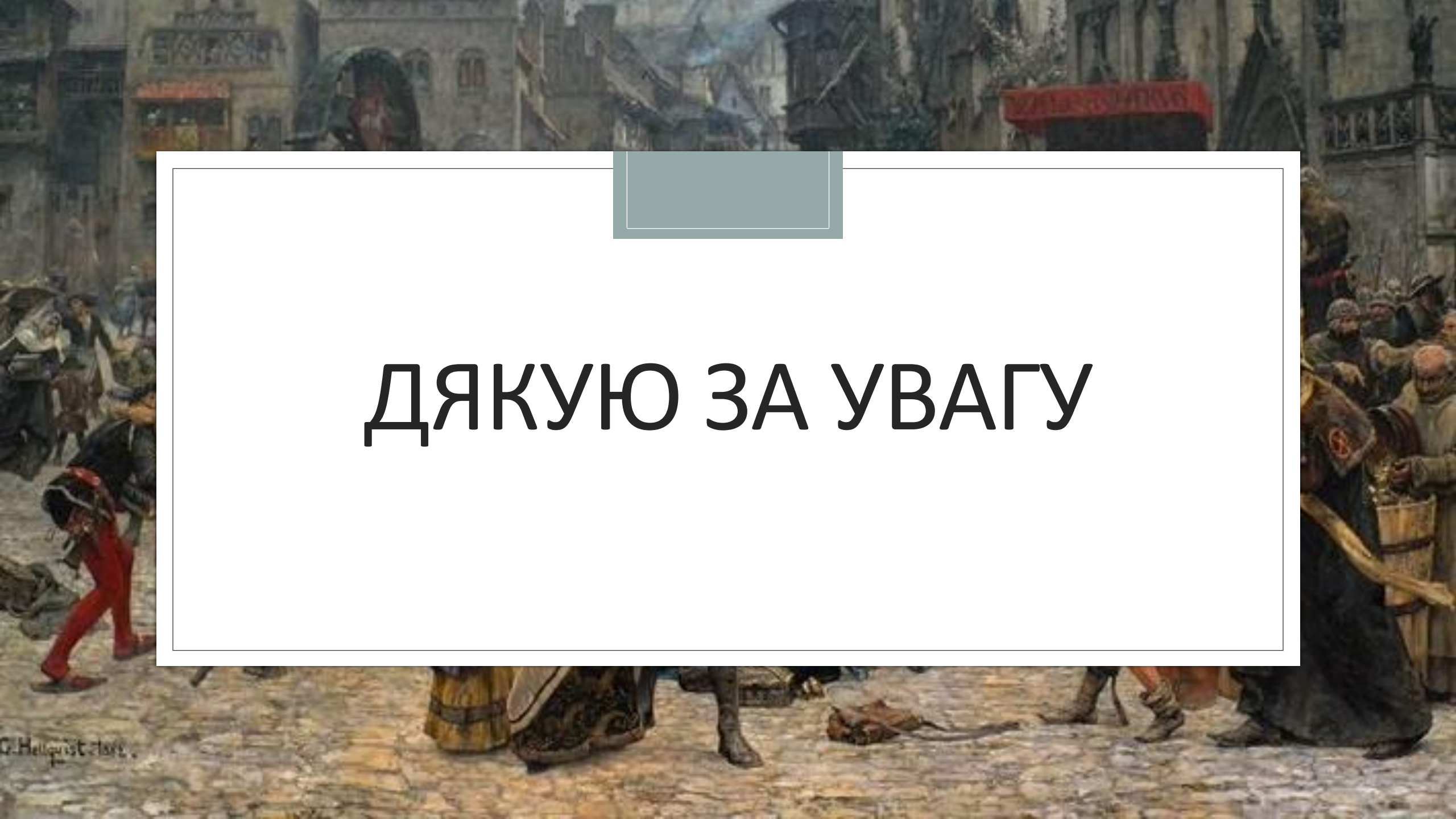
- Чималий вплив Візантія мала на розвиток права східних слов'ян. 988 р. відбулось хрещення Русі, з'явилась необхідність прийняти християнські догмати й розробити систему церковного й світського права.
- Візантійські місіонери прискорили справу запозичення римсько-візантійських юридичних настанов, звернувшись до **Еклоги**. Еклога ввійшла в збірник «Міряло праведне» у вигляді тексту за назвою «Леона і Костянтина вірного цесаря».
- Вплив римсько-візантійської правової спадщини відбувався також шляхом часткового запозичення візантійських **номоканонів**. У Київській Русі одержали поширення номоканон Йосипа Схоластика й наступний за ним номоканон патріарха Фотія.
- Усі згадані візантійські джерела використовувалися і мали ходіння у вигляді рукописних перекладних збірників з назвою **«Кормча книга»**.

Падіння Візантійської імперії.

З кінця XIII ст. найнебезпечнішим суперником для Візантії стала держава турків-османів.

Протягом XIV ст. турки завоювали майже всі володіння Візантії в Малій Азії, а до кінця століття така ж доля спіткала й Балкани. Територія Візантії була зведена до Константинополя з декількома островами. Імперія стала васалом османських султанів, яка сплачувала їм велику данину.

У 1453 р. османи захопили й розгромили Константинополь. Константинополь було перейменовано у Стамбул, який став столицею нової держави Османської імперії.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ